

Sygn. akt II CSK 17/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Trzaskowski (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa T. T. i W. T.
przeciwko E. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 27 lutego 2019 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt I ACa (...), I ACa (...)

1. odrzuca skargę kasacyjną na punkt I (pierwszy), podpunkt 1 (jeden) i 2 (dwa);

2. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I (pierwszym), podpunkt 3 (trzy) i 4 (cztery) oraz w punkcie III (trzecim), a także w punkcie IV (czwartym) w części oddalającej apelację powodów oraz w punkcie V (piątym) i w tym zakresie sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 6 lipca 2009 r. powodowie W. T. i T. T. domagali się zasądzenia od strony pozwanej E. sp. z o.o. w P. kwoty 23 671,35 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 27 maja 2009 r. do dnia zapłaty z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości za okres od 22 lipca 1999 r. do 22 lipca 2000 r. Sprawa była prowadzona pod sygn. akt I C (...) (w drugiej instancji I ACa (...)). W piśmie z dnia 9 marca 2010 r. rozszerzyli powództwo o kwotę 15 568,07 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 9 marca 2010 r. z tytułu częściowego wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości za okres od 9 marca 2000 r. do 22 lipca 2000 r., ponad wynagrodzenie dochodzone w pierwotnym pozwie. W kolejnym piśmie z dnia 9 stycznia 2012 r. sprecyzowali żądanie pozwu w ten sposób, że zażądali zasądzenia wynagrodzenia w kwocie 115 104,34 zł z ustawowymi odsetkami. Natomiast w piśmie z dnia 16 kwietnia 2013 r. kolejny raz rozszerzyli powództwo o kwotę 22 477,24 zł. W piśmie z dnia 25 czerwca 2015 r. rozszerzyli powództwo o dalszą kwotę 111 483,12 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 9 czerwca 2011 r. w stosunku do kwoty 76 069,56 zł i od 15 marca 2013 r. od kwoty 35 413,56 zł, za okres od 23 lipca 2003 r. do 22 lipca 2005 r.

W pismach procesowych z dnia 9, 12 i 20 czerwca 2015 r. wniesli o dokonanie przeliczenia zawartych w opinii biegłego sądowego S.J. S. stawek wynagrodzenia w oparciu o wskaźniki inflacji ogłoszone przez GUS za okres od 2000 r. do 2013 r. i ostatecznie domagali się zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości w kwocie 171 488,22 zł z ustawowymi odsetkami, za okres od 22 lipca 1999 r. do 22 lipca 2000 r. i od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. oraz od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r.

Wyrokiem z dnia 2 lipca 2015 r. Sąd Okręgowy w S. zasądził od strony pozwanej na rzecz powodów T. T. i W. T. solidarnie kwotę 171 488,22 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 3 lipca 2015 r.

W uzasadnieniu ustalił, że W. T. i T. T. byli od 18 marca 1993 r. właścicielami, na prawach wspólności majątkowej małżeńskiej, nieruchomości

położonych w obrębie D. składających się z działki nr 325/1 o powierzchni 3 ha 87a i 16 m² oraz z działki nr 325/2 o powierzchni 8 ha 98 a i 3 m², a od śmierci T. T., tj. od 17 marca 2015 r., W. T. jest współwłaścicielką przedmiotowych nieruchomości w $\frac{3}{4}$ części, zaś T. T. w $\frac{1}{4}$ części.

Przez obie nieruchomości przebiega, należąca do pozwanej, linia elektryczna średniego napięcia nr 101-15kV, która już istniała na tych gruntach w momencie ich zakupu przez W. T. i T. T. Powierzchnia pasa niezbędnego do eksploatacji linii na działce nr 325/1 wynosi 740,75 m², a wraz z terenem wyłączonym z użytkowania ze względu na możliwość porażenia prądem elektrycznym w przypadku budownictwa mieszkaniowego łącznie 1 617,53 m², zaś na działce nr 325/2 - 775, 60 m².

Wartość rynkowa stawki opłat za korzystanie z nieruchomości gruntowych w zakresie polegającym na utrzymaniu na nich urządzeń infrastruktury energetycznej w postaci linii średniego napięcia, w okresie od lipca 1999 r. do lipca 2000 r., według biegłej sądowej B. K., wynosi w skali miesiąca w odniesieniu do obu działek 0,6 zł za 1m². Z kolei biegły sądowy S. J. S. określił rynkową miesięczną stawkę czynszu dzierżawnego za korzystanie z nieruchomości stanowiącej działkę nr 325/1: w okresie od 22 lipca 1999 r. do 2000 r. - 0,54 zł za 1 m², w okresie od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. - 0,56 zł za 1m², a w okresie od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r. - 1,81 zł za 1 m²; natomiast w przypadku działki nr 325/2 są to stawki: w okresie od 22 lipca 1999 r. do 2000 r. - 0,30 zł za 1 m², w okresie od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. - 0,40 zł za 1m², a w okresie od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r. 0,89 zł za 1 m².

Powodowie wzywali stronę pozwaną do zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, i tak w piśmie z dnia 12 września 2005 r. domagali się zapłaty kwoty 48 000 zł, a w piśmie z dnia 21 lipca 2008 r. kwoty 13 953,60 zł, zaś w piśmie z dnia 27 maja 2009 r. kwoty 23 671,35 zł.

Sąd Okręgowy stwierdził, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie na podstawie art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 1 i 2 k.c. oraz art. 230 k.c. Ustalone zgodnie z opinią biegłego sądowego S. J. S. stawki czynszu dzierżawnego - w związku z żądaniem powodów - zwaloryzował o wskaźniki GUS, na podstawie

art. 358¹ § 3 k.c., zważywszy na to, że od powstania należności dochodzonej pozwem za pierwszy okres (od 22 lipca 1999 r. do 22 lipca 2000 r.) do 2013 r., wskaźnik inflacji wyniósł blisko 50%. Po zwaloryzowaniu, należność za okres objęty pozwem wynosi 171 488,22 zł. Odsetki od tej kwoty zasądził od dnia wyrokowania, przyjmując, że określenie ostatecznej kwoty wynagrodzenia, po uwzględnieniu waloryzacji, nastąpiło w wyroku Sądu.

W sprawie I C (...) (I ACa (...)) powodowie domagali się zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z powyższych nieruchomości w kwocie 26 344, 90 zł z ustawowymi odsetkami od 1 lipca 2010 r. za okres od 23 lipca 2000 r. do 23 lipca 2001 r. W piśmie z dnia 21 lipca 2011 r. rozszerzyli powództwo o kwotę 38 034,78 zł za okres od 23 lipca 2001 r. do 22 lipca 2002 r., z ustawowymi odsetkami od dnia 3 czerwca 2011 r. Pismem z dnia 20 stycznia 2012 r. rozszerzyli powództwo za pierwszy okres (tj. 23 lipiec 2000 - 23 lipiec 2001 r.) z kwoty 26 344,90 zł do kwoty 38 034,78 zł, a nadto zażądali zasądzenia kwoty 38 034,78 zł, za okres od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r., z odsetkami od 3 czerwca 2011 r. Pismem z dnia 16 kwietnia 2013 r. rozszerzyli powództwo o kwotę 17 706,78 zł za okres od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r., a to w związku z ustaleniem przez biegłego większej powierzchni gruntu zajętego pod pas techniczny. Pismem z dnia 23 listopada 2015 r. zmodyfikowali żądanie i dokonując waloryzacji, domagali się zasądzenia na ich rzecz kwoty 92 036,11 zł z odsetkami.

Wyrokiem z dnia 22 grudnia 2015 r. Sąd Okręgowy w S. zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki W. T. kwotę 30 114,54 zł z ustawowymi odsetkami, do dnia zapłaty, od kwoty 7 200 zł od dnia 26 lipca 2005 r., od kwoty 3 288,24 zł od dnia 16 lipca 2010 r., od kwoty 3 288,24 zł od dnia 4 czerwca 2011 r., a od kwoty 16 338,06 zł od dnia 10 czerwca 2011 r., natomiast na rzecz powoda T. T. kwotę 10 038,18 zł z ustawowymi odsetkami, do dnia zapłaty, od kwoty 2 400 zł od dnia 26 lipca 2005 r., od kwoty 1 096,08 zł od dnia 16 lipca 2011 r., od kwoty 1 096,08 zł od dnia 4 czerwca 2011 r., a od kwoty 5 446,02 zł od dnia 10 czerwca 2011 r. Umorzył postępowanie w zakresie zapłaty kwoty 39 775,01 zł z odsetkami, a w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że wartość możliwego do uzyskania na wolnym rynku czynszu za korzystanie z działki nr 325/1 w zakresie polegającym na utrzymywaniu urządzeń infrastruktury energetycznej wyniosła: w okresie od 23 lipca 2000 r. do 23 lipca 2001 r. – kwotę 426,73 zł miesięcznie (przy stawce 0,27 zł/m²), tj. łącznie kwotę 5 240,76 zł, w okresie od 23 lipca 2001 r. do 23 lipca 2002 r. - kwotę 436,73 zł miesięcznie (przy stawce 0,27 zł/m²), tj. łącznie kwotę 5 240,76 zł, a w okresie od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r. – kwotę 1 019,04 zł miesięcznie (przy stawce 0,63 zł/m²), tj. łącznie kwotę 12 228,48 zł. W odniesieniu do działki nr 325/2 wysokość czynszu wyniosła: w okresie od 23 lipca 2000 r. do 23 lipca 2001 r. – kwotę 328,63 zł miesięcznie (przy stawce 0,26 zł/m²), tj. łącznie kwotę 3 943,56 zł, w okresie od 23 lipca 2001 r. do 23 lipca 2002 r. - kwotę 328,63 zł miesięcznie (przy stawce 0,26 zł/m²), tj. łącznie kwotę 3 943,56 zł, a w okresie od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r. - kwotę 796,30 zł miesięcznie (przy stawce 0,63 zł/m²), tj. łącznie kwotę 9 555,60 zł. Natomiast przy założeniu, że dojazd do urządzeń elektroenergetycznych, zlokalizowanych na działce nr 325/2, odbywał się przez przenośną kładkę nad rowem melioracyjnym, wartość możliwego do uzyskania na wolnym rynku czynszu wyniosła: w okresie od 23 lipca 2000 r. do 23 lipca 2001 r. - kwotę 193,90 zł miesięcznie (przy stawce 0,25 zł/m²), tj. łącznie kwotę 2 326,80 zł, w okresie od 23 lipca 2001 r. do 23 lipca 2002 r. - kwotę 193,90 zł miesięcznie (przy stawce 0,25 zł/m²), tj. łącznie kwotę 2 326,80 zł, a w okresie od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r. - kwotę 488,63 zł miesięcznie (przy stawce 0,63 zł/m²), tj. łącznie kwotę 5 863,56 zł.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości było uzasadnione, wobec zrealizowania przesłanek, o których mowa w art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 1 i 2 k.c. oraz art. 230 k.c. Jednak nie uwzględnił wniosku powodów o waloryzację stawek wynagrodzenia określonych w opinii biegłego sądowego, gdyż wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy jest należnością jednorazową i oblicza się ją według cen rynkowych, biorąc pod uwagę warunki i czas korzystania. Brak było podstaw do przyjmowania cen z innego okresu, niż objęty sporem, jak również nie zachodziły przesłanki waloryzacji świadczenia na podstawie art. 358¹ § 3 k.c., bowiem pomiędzy 2000 r. a chwilą orzekania nie wystąpił nadzwyczajny spadek siły nabywczej pieniądza. Przeciętne

wynagrodzenie miesięczne w gospodarce narodowej w 2000 r. wyniosło 1 923,81 zł a w 2014 r. 3 783,46 zł, a zatem wzrosło niespełna o 100%, natomiast roczna stopa inflacji w tym okresie wahała się od 10% w 2000 r. do 0% w 2014 r. Była więc niska i stopniowo malała. Poza tym, funkcję waloryzacyjną spełniają odsetki za opóźnienie. Powodowie mogli w każdym momencie bezumownego korzystania z ich nieruchomości wezwać pozwaną do zapłaty wynagrodzenia.

Sąd Apelacyjny w (...) zarządzeniem z dnia 13 lipca 2016 r. połączył powyższe sprawy do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia (k. 990 akt I C (...) I ACa (...)).

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok Sądu Okręgowego w S. z dnia 2 lipca 2015 r. w ten sposób, że zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki W. T. kwotę 36 546,57 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 5 745,51 zł od dnia 6 lipca 2009 r., od kwoty 5 745,51 zł od dnia 9 marca 2010 r., od kwoty 10 491,02 zł od dnia 15 marca 2013 r. i od kwoty 13 550,47 zł od dnia 2 czerwca 2011 r., natomiast na rzecz powoda T. T. zasądził kwotę 12 182,90 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 1 915,17 zł od dnia 6 lipca 2009 r., od kwoty 1 915,17 zł od dnia 9 marca 2010 r., od kwoty 3 830,34 zł od dnia 15 marca 2013 r. i od kwoty 4 523,02 zł od dnia 2 czerwca 2011 r. W pozostałej części powództwo zgłoszone w sprawie I C (...) oddalił oraz oddalił apelacje strony pozwanej w pozostałym zakresie. Ponadto oddalił obie apelacje od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 22 grudnia 2015 r.

Odnosząc się do zarzutów apelacyjnych stron w kwestii dotyczącej zastosowania (w sprawie I C (...)) i odmowy zastosowania (w sprawie I C (...)) waloryzacji sądowej, stwierdził, że ustalone wynagrodzenie za bezumowne korzystanie przez stronę pozwaną z nieruchomości w złej wierze należy się powodom według sumy nominalnej, bowiem pomiędzy 1999 r., a chwilą orzekania nie wystąpił nadzwyczajny spadek siły nabywczej pieniądza w rozumieniu art. 358¹ § 3 k.c.

W zakresie roszczeń dochodzonych w sprawie I C (...), Sąd drugiej instancji przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, w szczególności te, które zostały dokonane na podstawie opinii biegłego S. J. S.. Zarzut pominięcia

przez biegłego przy określeniu wynagrodzenia współczynnika „k” Sąd Apelacyjny nie uznał za zasadny, bowiem należy go stosować tylko wówczas, gdy ograniczenia wynikające z korzystania z nieruchomości przez przedsiębiorstwo przesyłowe nie powoduje zmiany sposobu użytkowania nieruchomości zgodnie z jej przeznaczeniem, a jedynie pewne utrudnienia lub ograniczenia w korzystaniu z niej. W odniesieniu do przedmiotowej nieruchomości Sąd pierwszej instancji ustalił, że z uwagi na możliwość porażenia prądem niezabudowana działka nie mogła być wykorzystywana do celów zabudowy rekreacyjnej, zaś wyliczone wynagrodzenie uwzględnia intensywność i rodzaj działań pozwanej związanych z konserwacją urządzeń elektroenergetycznych.

Sąd Apelacyjny po uzupełniającym wysłuchaniu biegłego sądowego W. S., nie podzielił stanowiska powodów, iż w odniesieniu do działki nr 325/2 w okresie od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r. pas techniczny stanowiący podstawę wyliczenia spornego wynagrodzenia powinien wynieść 2 595, 99 m², skoro działka ta jest przeznaczona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy D. pod budownictwo.

Rozpoznając apelację stron od wyroku Sądu Okręgowego w sprawie I C (...), Sąd drugiej instancji przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, ale nie zgodził się z przyjętą wartością wynagrodzenia za 1 m², z uwagi też na uwzględnienie zarzutu strony pozwanej braku podstaw do zastosowania waloryzacji, czego konsekwencją było również reformatoryjne orzeczenie w zakresie ustawowych odsetek od należności głównych. Stwierdził, że nie ma uzasadnionych podstaw do przyjęcia wyższych stawek wynagrodzenia niż ustalone przez biegłego S. J. S. w sprawie I ACa (...) (I C (...)). W konsekwencji, Sąd Apelacyjny ustalił, że miesięczne stawki wynagrodzenia co do działki nr 325/1 wyniosły: za okres od 22 lipca 1999 r. do 22 lipca 2000 r. - 0,27 zł/m², za okres od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. - 0,27 zł/m², a za okres od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r. - 0,63 zł/m², natomiast w odniesieniu do działki nr 325/2 odpowiednio w powyższych okresach - 0,26 zł/m², 0,26 zł/ m² i 0,63 zł/ m².

W skardze kasacyjnej powodowie zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego w odniesieniu do rozstrzygnięć zawartych: w pkt I ppkt 1 i 2, w zakresie roszczenia

głównego ponad zasądzone kwoty oraz w zakresie nieuwzględnionych roszczeń odsetkowych od dnia 26 lipca 2005 r. od kwot wskazanych w wezwaniu z dnia 16 lipca 2005 r. za lata 1999-2005 r.; w ppkt 3 i 4, a ponadto w pkt III (I C (...), I ACa (...)) i V, zaś w pkt IV w części oddalającej ich apelację (I C (...), I ACa (...)), domagając się w tym zakresie jego uchylenia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania, w tym kosztach postępowania kasacyjnego.

Zarzucili naruszenie prawa procesowego, tj. art. 278 § 1 k.p.c., art. 286 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez dokonanie w sprawie I C (...) zmiany wysokości wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości na podstawie opinii biegłego S. J. S. wydanej w innej sprawie za inne okresy oraz ustalenie powierzchni gruntu, która różni się od powierzchni przyjętej przez Sąd Okręgowy w S. w sprawie I C (...); art. 365 § 1 k.p.c. przez nieuwzględnienie, że prawomocne postanowienie sądu o powołaniu biegłego celem sporządzenia opinii dotyczącej wolnorynkowej stawki wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwaną z ich nieruchomości wiąże ten sąd, a także inne sądy; naruszenie prawa materialnego, tj. art. 224 k.p.c. w zw. z art. 225 k.c. i art. 358 k.c., przez zasądzenie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie nie według stawek rynkowych, a także wskutek nieuwzględnienia istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po upływie 16 lat od powstania zobowiązania za pierwszy z okresów korzystania z ich nieruchomości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. Skarga kasacyjna zaskarżająca pkt I ppkt 1 i 2 wyroku Sądu Apelacyjnego w zakresie, w jakim nie zostało uwzględnione powództwo co do należności głównej i roszczeń odsetkowych, podlega odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c., z tej przyczyny, iż odnosi się do nieistniejącego orzeczenia Sądu drugiej instancji, co skutkuje jej niedopuszczalnością (por. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2015 r., V CZ 52/15, nie publ. i powołane tam orzecznictwo). W pkt I ppkt 1 i 2 Sąd Apelacyjny orzekając reformatoryjnie w sprawie I C (...) (I ACa (...)) nie oddalał powództwa; nastąpiło to w pkt I ppkt 3.

II. W polskim prawie cywilnym w odniesieniu do świadczeń pieniężnych obowiązuje zasada nominalizmu wyrażona w art. 358¹ § 1 k.c. Oznacza ona, że zapłata świadczenia pieniężnego powinna nastąpić w sumie nominalnej, bez względu na to, czy między chwilą powstania, a chwilą wykonania zobowiązania doszło do obniżenia lub podwyższenia siły nabywczej pieniądza, skutkującego zmianą wartości ekonomicznej świadczenia. Wyjątek od tej zasady stanowi waloryzacja umowna albo sądowa (art. 358¹ § 2 i 3 k.c.). Zasadniczą przesłanką waloryzacji sądowej jest wystąpienie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza. Dopiero wówczas, gdy sąd uzna, że doszło do istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza, dokonuje ustaleń w aspekcie zasad współżycia społecznego (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1994 r., III CZP 135/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 37). Przepis ten nie definiuje pojęcia „istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza”, a jej dookreślenie pozostawione jest judykaturze na gruncie stanów faktycznych konkretnych spraw. Nie ma jednego i obiektywnego miernika waloryzacyjnego. Zapewnia to niezbędną elastyczność orzecznictwa w poszczególnych sprawach.

W świetle art. 385¹ § 3 k.c. rozłożenie ryzyka związanego ze zmianą wartości realnej pieniądza nie musi być równomierne. Niemniej jednak, w jego wyniku nie powinno nigdy dochodzić do rozstrzygnięć prowadzących do wzbogacenia się jednej strony kosztem drugiej. W każdym razie nieuzasadnione jest obciążanie wyłącznie dłużnika skutkami deprecjacji pieniądza. Należy też mieć na uwadze, że odsetki za opóźnienie pełnią również funkcję waloryzacyjną, zwłaszcza gdy poziom inflacji jest niższy od wysokości ustawowych odsetek za opóźnienie, których zapłaty wierzyciel może domagać się od dłużnika. Przyczyną waloryzacji sądowej świadczenia z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, którego wysokość jest uzależniona od jej wartości, nie może być ogólny wzrost wartości nieruchomości wynikający z określonych mechanizmów rynkowych (np. wejście Polski do struktur UE), jeśli nie wiąże się z tym istotna zmiana siły nabywczej pieniądza, jak tego wymaga art. 358¹ § 3 k.c.

Sąd Apelacyjny, co do zasady, prawidłowo stwierdził, iż w stanie faktycznym obu połączonych spraw brak jest podstaw do stosowania sądowej waloryzacji, przy czym niesłusznie odnosił relacje spadku wartości pieniądza do stanu z lat 2013 -

2014. Trzeba bowiem zwrócić uwagę, że powodowie już w lipcu 2005 r. zgłosili stronie pozwanej roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości za okres 10 lat wstecz, po 4 800 zł za każdy rok (k. 704 akt I C (...)), a następnie w listopadzie 2007 r. (k. 705 akt I C (...)). Powodowie formułowali żądania odsetkowe od należności głównych przy uwzględnieniu wezwań do zapłaty zawartych w tych pismach, co znalazło odzwierciedlenie także w zrzutach kasacyjnych. W okresie od 2000 r. do 2005 r. wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych wyniósł niecałe 15 %, od 2001 r. do 2005 r. niecałe 9%, od 2002 do 2005 r. nieco ponad 6%, a od 2003 r. do 2005 r. niecałe 6% (zob. MP z 2001 r. Nr 35, poz. 575; MP z 2002 r., Nr 48, poz. 713; MP z 2003 r., Nr 49, poz. 770; MP z 2004 r. Nr 43, poz. 763; MP 2005, Nr 62, poz. 864). W okresie od 2005 r. wysokość odsetek ustawowych wielokrotnie przekraczała wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych (zob. Dz. U. z 2005 r. Nr 3, poz. 16, Dz. U. z 2005 r. Nr 201, poz. 1662; Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1434 oraz Dz. U. z 2014 r. poz. 1858).

Z tych przyczyn nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 358¹ § 3 k.c.

III. Artykuł 382 k.p.c. określa podstawę merytorycznego orzekania przez Sąd drugiej instancji, która obejmuje materiał dowodowy zebrany przez sąd pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Zebrany materiał w rozumieniu tego przepisu, to dowody przeprowadzone w sprawie oraz fakty powszechnie znane, znane sądowi urzędowo, fakty przyznane, a także objęte twierdzeniami jednej strony, co do których druga strona nie wypowiedziała się. Uregulowanie to nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek dokonania ponownie własnych ustaleń, które mogą obejmować ustalenia sądu pierwszej instancji przyjęte za własne albo różnić się od tych już poczynionych, a następnie poddania ich ocenie pod kątem prawa materialnego (zob. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124).

Naruszenie przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. może wyjątkowo stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną wtedy, gdy skutek uchybienia wymaganiom stawianym uzasadnieniu, zaskarżone orzeczenie

nie poddaje się kontroli kasacyjnej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2005 r., IV CK 122/05 nie publ., z dnia 28 listopada 2007 r., V CSK 288/07, nie publ, z dnia 21 lutego 2008 r., III CSK 264/07, OSNC - ZD 2008 Nr D, poz. 118, postanowienie z dnia 23 lipca 2015 r., I CSK 654/14, nie publ.). Zgodnie z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. skarżący zarzucając naruszenie przepisów prawa procesowego, powinien wykazać, że uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

W sytuacji, gdy Sąd drugiej instancji nie uzupełnia postępowania dowodowego ani, po rozważeniu zarzutów apelacyjnych, nie znajduje podstaw do zakwestionowania oceny dowodów i ustaleń faktycznych orzeczenia Sądu pierwszej instancji, może te ustalenia przyjąć za podstawę faktyczną swojego rozstrzygnięcia. Wystarczające jest wówczas, by stanowisko to znalazło odzwierciedlenie w uzasadnieniu orzeczenia drugo-instancyjnego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2000 r., I CKN 356/98, nie publ. i z dnia 17 lipca 2009 r., IV CSK 110/09, nie publ.). W braku wyrażenia takiego stanowiska wprost w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji przyjmuje się, że nie doszło do naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., gdy na podstawie treści uzasadnienia da się stwierdzić, że ustalenia te zostały zaakceptowane (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2010 r., I CSK 197/09, nie publ. i z dnia 29 kwietnia 2016 r., I CSK 306/15, nie publ., postanowienie z dnia 14 stycznia 2014 r., III SK 27/13, nie publ.).

Sporządzone przez Sąd Apelacyjny uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie odzwierciedla w wyjaśnieniu podstawy faktycznej rozstrzygnięcia wyników przeprowadzonego w drugiej instancji postępowania dowodowego, w szczególności z uzupełniającego wysłuchania biegłych sądowych W. S. i S. J. S., które doprowadziły Sąd Apelacyjny przy rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w sprawie I C (...) do ustalenia, że miesięczne stawki wynagrodzenia w odniesieniu do działki nr 325/1 wyniosły: za okres od 22 lipca 1999 r. do 22 lipca 2000 r. - 0,27 zł/m², za okres od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. - 0,27 zł/m², a za okres od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r. - 0,63 zł/m², natomiast co do działki nr 325/2, odpowiednio w powyższych okresach - 0,26 zł/ m², 0,26 zł/ m² i 0,63 zł/ m². Są to stawki, które przyjął Sąd Okręgowy w sprawie I C (...). Zgodzić się trzeba z

Sądem drugiej instancji, iż stawki w obu sprawach, zważywszy że dotyczą zbliżonych czasowo okresów bezumownego korzystania z nieruchomości (w sprawie I C (...) chodzi o czas od 22 lipca 1999 r. do 22 lipca 2000 r., od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. i od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r., a w sprawie I C (...), o czas od 22 lipca 2000 r. do 22 lipca 2002 r. i od 22 lipca 2009 r. do 22 lipca 2010 r.), powinny być zbliżone. Tymczasem w sprawie I C (...) ten sam biegły sądowy J. S. S., który wydawał także opinię w sprawie I C (...), przyjął inne miesięczne stawki rynkowe czynszu dzierżawnego za korzystanie z nieruchomości stanowiącej działkę nr 325/1, w zakresie polegającym na utrzymaniu urządzeń infrastruktury energetycznej w postaci linii napowietrznej średniego napięcia, a mianowicie w okresie od 22 lipca 1999 r. do 2000 r. - 0,54 zł za 1 m², w okresie od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. - 0,56 zł za 1m², w okresie od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r. - 1,81 zł za 1 m²; natomiast w przypadku działki nr 325/2 stawki: w okresie od 22 lipca 1999 r. do 2000 r. - 0,30 zł za 1 m², w okresie od 22 lipca 2002 r. do 22 lipca 2005 r. - 0,40 zł za 1m², w okresie od 22 lipca 2008 r. do 22 lipca 2009 r. 0,89 zł za 1 m². Rozbieżności te nie znalazły należytego wyjaśnienia w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Brakuje bowiem stanowczych ustaleń faktycznych w tej materii wraz z oceną zgromadzonego materiału dowodowego, a w szczególności wskazania podstaw przyjęcia określonej wersji opinii biegłego oraz przyczyn zdyskwalifikowania innych wersji opinii tego samego biegłego. Było to tym bardziej konieczne, że Sąd pierwszej instancji w sprawie I C (...) zwaloryzował świadczenie, przyjmując jako kwoty wyjściowe inne stawki niż te, które stanowiły podstawę ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego w sprawie I C (...). Wątpliwości są istotne także i z tego względu, że w sprawie I C (...), w której powodowie dochodzili wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z tych nieruchomości za okres od 21 lipca 1998 r. do 21 lipca 1999 r. ten sam biegły dokonywał wyliczeń i znowu różniły się od tych, które określił w sprawie I C (...) (k. 41 i n., 439 i n., k. 505 i n. akt I C (...)). Wskazane rozbieżności stawek w obu sprawach wymagają również wyjaśnienia prawidłowości stawek przyjętych za podstawę wyliczenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości w sprawie I C (...).

Zgodnie z art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie

ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej.

Opinia biegłego podlega ocenie sądu stosownie do reguł określonych w art. 233 § 1 k.p.c. i w ramach tej oceny sąd ustosunkowuje się do mocy przekonywującej rozumowania biegłego i logicznej poprawności wyciągniętych przez niego wniosków. Co istotne, Sąd nie może oprzeć swego ustalenia wyłącznie na podstawie konkluzji opinii biegłego, lecz powinien sprawdzić poprawność poszczególnych elementów składających się na trafność jej wniosków końcowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 1976 r., IV CR 481/76, OSNCP 1977, nr 5-6, poz. 102). Usunięciu wątpliwości nasuwających się w związku z treścią opinii służą środki przewidziane w art. 286 k.p.c. Dopiero w braku możliwości udzielenia przez biegłego kategorycznej odpowiedzi lub wskazania stopnia prawdopodobieństwa, sąd będzie zmuszony ustalić okoliczności, dla wyjaśnienia których powołano biegłego, na podstawie całokształtu zebranego w sprawie materiału dowodowego i przy zastosowaniu ogólnych reguł postępowania dowodowego.

Z tych przyczyn zarzuty kasacyjne oparte na naruszeniu art. 286 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 2 k.p.c. zasługiwały na uwzględnienie. Nie jest zrozumiały zarzut naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. odnoszony przez skarżących do postanowienia Sądu Okręgowego ze sprawy I C (...) o powołaniu biegłego sądowego celem określenia stawek wolnorynkowych za bezumowne korzystanie z nieruchomości. Wyrok Sądu Okręgowego wydany w sprawie I C (...) był przedmiotem kontroli instancyjnej, zatem nie korzystał z przymiotu prawomocności, o której mowa w tym przepisie.

Drugi istotny błąd popełniony przez Sąd Apelacyjny w odniesieniu do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, także uzasadniający zarzut naruszenia art. 286 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 2 k.p.c., dotyczy powierzchni nieruchomości składającej się z działki nr 325/2, przyjętej za podstawę wyliczenia wynagrodzenia. Otóż w sprawie I C (...) Sąd Okręgowy określił powierzchnię zajętej części tej nieruchomości na 1 263,97 m². Jakkolwiek wprost tego nie wyraził w uzasadnieniu wyroku, a jedynie w ustaleniach faktycznych

powołał się na opinię biegłego sądowego W.S., który sporządził opinię w dwóch wariantach, a różna powierzchnia zajętego pasa gruntu wynikała ze sposobu, w jaki odbywał się dojazd do zlokalizowanych na tej nieruchomości urządzeń elektroenergetycznych, jednakże taka powierzchnia wynika z wysokości ustalonego wynagrodzenia, tj. z przemnożenia miesięcznej stawki za 1m² i tej powierzchni. Sąd Apelacyjny oddalając w całości apelację obu stron od wyroku Sądu Okręgowego wydanego w sprawie I C (...) zaaprobował ustalenia faktyczne i wywody prawne Sądu Okręgowego. Tymczasem orzekając reformatoryjnie w sprawie I C (...), Sąd drugiej instancji przyjął za podstawę wyliczeń powierzchnię 775,60 m². Wprawdzie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie podaje tej powierzchni, ale wynika ona z wyliczonej kwoty wynagrodzenia. Oczywistym jest, że powierzchnia części nieruchomości składającej się z działki nr 325/2, która stanowi podstawę do wyliczenia wynagrodzenia, w obu połączonych sprawach powinna być ta sama, chyba, że w poszczególnych okresach objętych żądaniem pozwu, zakres korzystania z tej nieruchomości przez stronę pozwaną uległ zmianie, co jednak nie wynika z ustaleń faktycznych.

Wymienione błędy, sprzeczności i braki, których dopuścił się Sąd drugiej instancji w odniesieniu do podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia, uniemożliwiają kontrolę prawidłowości zastosowania wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów art. 224 k.p.c. w zw. z art. 225 k.c. w zakresie wysokości zasądzanego wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości. O prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2013 r., III CSK 147/12, nie publ. oraz przywołane tam orzecznictwo). Należy jedynie wskazać, że obowiązek wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy istnieje niezależnie od tego, czy posiadacz w sposób efektywny z rzeczy korzystał i odniósł korzyść, a także niezależnie od tego, czy właściciel sam nie korzystając z rzeczy, poniósł uszczerbek majątkowy.

Kolejna sprzeczność popełniona przez Sąd Apelacyjny, która nie została wyjaśniona w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, dotyczy rozstrzygnięcia o odsetkach. W sprawie I C (...) Sąd Okręgowy zasądza ustawowe odsetki od

należności głównych uwzględnił wezwanie do zapłaty kierowane przez powodów do strony pozwanej w piśmie z lipca 2005 r., co zostało zaaprobowane przez Sąd Apelacyjny, który oddalił apelacje obu stron. Tymczasem w sprawie I C (...), Sąd Apelacyjny nie uwzględniając wniosku o waloryzację świadczenia i oddalając też częściowo powództwo w zakresie roszczeń odsetkowych powodów, nie wyjaśnił przyczyn nieuwzględnienia konsekwencji prawnych z wezwań do zapłaty wynikających z pism powodów z lipca 2005 r. i listopada 2007 r. Trzeba zauważyć, iż na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji powodowie również w sprawie I C (...) domagali się zasądzenia należności przy przyjęciu wezwań do zapłaty zawartych w tych pismach.

Z tych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

aj